

Лидија КОВАЧЕВА

ОБРЕДНАТА СИМБОЛИКА ВО ЛЕТНИТЕ ПРАЗНИЦИ ВО АТИКА И ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА ТРАДИЦИЈА

Клучни зборови: Стари Грци, македонска народна традиција, празници, магиско-обредни дејства, *Елевсински мистерии*, обичај *брада*

Апстракт: При паралелните толкувања на атичките и македонските народни празници од летниот обреден циклус, кои во корелација со природните појави и сезонските промени временски биле точно утврдени и имале своја содржина и начини на манифестирање, единствено може да се расправа од обреден аспект. Оттаму, покрај приказот на различноста во демонстрирањето на обредните дејства при празнувањето на летните празници меѓу овие две народни традиции, овој труд има за цел да ја прикаже нивната заедничка симболика овоплотена во житната култура. Соодветствување во обредната симболика во голема мера се забележува во дел од обредите практикувани за време на Елевсинските мистерии кај Старите Грци и во обичајот *брада* во македонската народна традиција, во чија основа лежи обновувањето на вегетацијата, особено умирањето и повторното раѓање на житото, каде претставата на христијанскиот светец Илија и претставата на старословенскиот бог Перун, се изедначуваат со претставата на *Севс* во старогрчката митологија.

Кај Старите Грци и во македонската народна традиција, но и во традициите на другите народи, народниот религиски празник се празнувал во критичната фаза на смените на годишните времиња (пракса која се ползува и денес), во периоди на видливи промени на менување или обновување на природата. Народните празници во себе го содржат животниот ритам на Космосот, сфатен како драматична борба на сили кои го остваруваат вечното циклично движење: живот – смрт - живот. Цикличните промени кои се јавуваат во природата и кај човекот, свесно се интерпретираат преку обредно одбележување, каде обредната пракса има прагматични цели: предизвикување на здравје, благосостојба, плодност, итн., на семејството и заедницата.

ЛЕТЕН ПРАЗНИЧЕН ЦИКЛУС ВО АТИЧКИОТ КАЛЕНДАР

Летен празничен циклус во Атика		
месец	празник и ден	јулијански календар
Hekatombaion	<i>Apolon</i> - 7-от ден <i>Kronia</i> - 12-от ден <i>Synoikia</i> - 16-от ден <i>Panathenaia</i> - крај на месецот	јуни/јули
Metageitniōn	<i>Apolon</i> -7-от ден	јули/август
Boēdromiōn	<i>Ден на мртвите</i> -5-от ден <i>Artemida</i> -6-от ден <i>Apolon</i> -7-от ден <i>Големите мистерии на Елевсина</i> од 15-от до 21-иот ден	август/ септември

Летниот празничен циклус на територијата на Атика, лоциран во атичките месеци **Hekatombaion**, **Metageitniōn** и **Boēdromiōn**, започнувал со летниот солстициум а завршувал со есенскиот еквиноциум и следствено на јулијанскиот календар, соодветствува со месеците јуни/јули, јули/август и август/септември. Во Атика, летниот празничен циклус, воедно и почетокот на годишниот календарски циклус, започнувал со првото појавување-то српот на младата Месечина пред летниот солстициум во месецот **Hekatombaion**,¹ кој следстве-

¹ Parke, H. W. (1977) 29. Секој месец од 1-от до 4-от ден и од 6-от до 8-от ден се сметале за *месечни свети денови*, посветени на боговите или на нивните родендени; биле групирани на почетокот на секој месец, а се повторувале еднаш месечно, а не еднаш годишно: 1-от ден бил посветен на младиот Месец; 2-от на светите дајмони; 3-от бил во чест на роденденот на Атина; 4-от во чест на Херакле, Хермес, Афродита и Ерос; 6-от во чест на роденденот на Артемида; 7-от на роденденот на Аполон и 8-от ден во чест на Посејдон и Тесеј. Хесиод, *Дела и дни*, 765-772, Превод Митевски, В. (1996) 78; Mikalson J. D. (1975) 24.

но на јулијанскиот календар соодветствувал со месеците *јуни/јули*. Според Н. W. Parke, единствената забележана церемонија која го најавувала почетокот на Новата година во атичкиот календар, се одржувала на последниот ден од последниот месец *Skiophorion* од календарскиот циклус, кога се изведувала најголемата церемонија во годината, жртвување на бик, *Bouphonia*, во чест на Севс и Атина, заштитници на градот/полисот.²

Во месецот *Hekatombaion* првиот празник кој се славел бил 7-от ден од месечевиот календарски циклус, посветен на богот Аполон.³ На 12-от ден од месецот се празнувал празникот *Kronia*,⁴ празнуван во чест на таткото на Севс, Крон и неговата жена Реа, мајката на боговите.⁵ Крон, како носител на првичниот званичен период на божественниот поредок, најдобро е претставен кај Хесиод во *Митот за петте рода*,⁶ поточно во *Златниот род* на човечки суштества, кои живееле среќно како и самите богови.⁷ Бидејќи владеењето на Крон било пред воведувањето на ред од страна на Севс, овој празник се сметал за хаотичен. Со цел да го доловат моментот на *Златниот род*, на овој ден се отфрлале меѓусебните ограничувања и стеги од секојдневниот живот и на бучна гозба во кругот на семејството, заедно се собирале господарите и робовите. На овој ден лошо третираните и обесправени робови, од страна на своите господари биле канети да присуствуваат на богатите трпези, а им било дозволено и да трчаат низ градот, да викаат и да креваат врева.⁸

На 16-от ден од истиот месец се славел помалиот празник *Synoikia*⁹ во чест на синоикизмот,

² Parke, H. W. (1977) 29.

³ Епитетот на богот Аполон е посведочен на глинената плочка од Кнос со линерно Б писмо, каде меѓу другите теоними се појавува името *Pa-ja-wo-ne / Paiāwoneil* дат., познат како епитет на богот Аполон. Čedvik, Dž. (1980) 153. Според етимологијата Аполон не е “уништувач” иако *apollumi* на грчки јазик значи “уништувам”. Илиевски, П. Хр. (2000) 226-227. Според Д. Срејовиќ и А. Цермановиќ-Кузмановиќ неговото име е изведено од вавилонскиот збор *apalulu-врата*, поточно од хетитскиот бог *Apullunasa*, заштитник на капиите и влезот. На ориенталното потекло на името на Аполон укажува празнувањето на секој 7-ми ден во календарскиот месечен циклус, кој е еден од елементите на вавилонската религија. Срејовиќ, Д., Цермановиќ - Кузмановиќ, А. (1987) 38-40.

⁴ Parke, H. W. (1977) 30.

⁵ Фласелјер, Р. (2002) 212.

⁶ Хесиод, *Дела и дни* (1996) препев: Митевски, В.

⁷ Lesky, A. (1966) 98.

⁸ Burcert, W. (1985) 232.

⁹ Parke, H. W. (1977) 29-30.

т.е. обединување на населените места на територијата на Атика од страна на Тесеј.¹⁰ Празнувањето било поврзано со *Phylobasileis*, кралевице на четирите јонски племиња, а трошоците за организирање на празникот биле овозможени од фондот именуван во нивна чест. На овој ден на Акропол се принесувале жртви на Севс *Phratrion*, богот на племенските братства.¹¹ Бидејќи полисот не дозволувал отстапки од фиксниот ред на празнување, присуството на жените и робовите било ограничено согласно определените права.

На 28-от ден од месецот *Hekatombaion*, три дена пред крајот на месецот, се славел роденденскиот празник на градот Атина, *Panathenaia*, заштитничка на полисот,¹² толкуван како чист и величествен празник, ослободен од сите вознемирувачки, недолични, комични и ноќни аспекти. Во Класичниот период овој празник прераснал во церемонија славена не само од жителите на Атина, туку и од жителите на цела Атика.¹³ Суштинскиот елемент на празникот бил интерпретиран преку жртвена процесција и *agon*.¹⁴ Како увод на празничната прослава, претходел ноќниот празник *Pannychis*, чија симболика ги презентирала тајните на ноќта, по која настапува сјајната доминација на денот.¹⁵ Во Атина празникот започнувал со преземањето на светиот оган на изгрејсонце

¹⁰ Фласелјер, Р. (2002) 212.

¹¹ Parke, H. W. (1977) 32.

¹² Теонимите на женските божества од старогрчкиот пантеон се спомнуваат во микенските натписи кои укажуваат на минојско потекло. Пиевски, Р. Нг. (1989) 20. Првото и најпочитуваното место и припаѓа на секаде почитуваната *Po-ti-ni-ja (Pōtīa)*, *господарка*. Зборот *Pōtīa* е од индоевропско потекло, не е позајмен од Прехеленскиот период и означува: *господарка*, *госпоѓа*, често се јавува и за *кralица*, а по облик и по значење во целост соодветствува на санскритскиот *patnī*. Čedvik, Dž. (1980) 143.

¹³ Parke, H. W. (1977) 33.

¹⁴ *Agon* на *Panathenaia* вклучувал вид на древна трка со бојни коли и претставувал континуитет на борбите со бојни коли од Бронзеното доба. Во самата борба учествувале *Apobates*, вооружени момчиња кои кружеле со опасните бојни коли, од кои потоа скокале и ја продолжувале трката со трчање. Симболизмот на оваа борба го опфаќа митолошкото толкување кое е поврзано со пронаоѓачот на бојните коли *Erichthonios*, кој бил основач на *Panathenaia*. Симболичната изведба на трката како чин на иницијација, го прикажува созревањето и преминот од дете (*kiste*) во маж, каде преку митолошкото толкување на ролјата на кралот на *Panathenaia*, се поистоветуваат со него како најсилни и преку подражавање на неговиот борбен скок, ја обележувале територијата која ја поседувале. Burkert, W. (1985) 233.

¹⁵ Burkert, W. (1985) 232.

од жртвеникот на Ерос и преку трка со факели се пренесувал до жртвеникот на Атина. Победникот на оваа трка како награда добивал масло од светите маслинки на Атина во т.н. панатенајски амфори. Потоа се формирала прекрасна обредна процесија, која поаѓала од Керамик и движејќи се кон Акропол, поминувала низ центарот на Атина.¹⁶ Во процесијата учествувале свештеници, државни и народни претставници кои чекореле во совршен ред, придружувани од *ефеби* (*Epheboi*), млади момчиња на коњи. Процесијата ја предводеле млади девојки *Kanephoroi*, кои носеле света жртвена кошница *Kana* полна со јачмен што го фрлале за време на жртвената процесија и на крајот кошницата ја оставале на свештениците на жртвеникот. По нив следеле *Ergastinai*, девојки кои го означувале централниот настан во празникот, т.е. свеченото носење и претставување на *peplos*, вид наметка со која на крајот на процесијата се наметнувала статуата на Атина *Polias*. Наметката била подготвувана од атинските жени неколку месеци пред празникот. На неа бил прикажан традиционалниот мотив на борбата на Гигантите со олимписките божества, која симболизирала триумф на цивилизацијата врз дивјаштвото.¹⁷ Другите девојки во процесијата со себе носеле чаши, бокали, горелки темјан и вообичаени ритуални додатоци. Во процесијата се придружувале и учесниците на трката со факели, коишто со себе носеле света вода *hydria* и иако биле победници во трката, тие служеле вода како *Hydriaphoroi*. Откако музиката станала неизоставен дел од празнувањата, за сето време процесијата била придружувана со музичари, т.е. свирачи на лира¹⁸ (*Kitharodoi*) и свирачи на авлос¹⁹ (*Auletes*) кои биле елегантно облечени во *hiton*, *peplos* и *himation*. Децата исто така учествувале во процесијата и помагале на разни начини. Со пристигнувањето пред храмот на Атина на Акропол се принесувала жртва од 4 вола и 4 овна, а потоа пред Големиот жртвеник на Партенон се колеле онолку говеда колку што било потребно да се нахранат жителите на градот. Согласно жртвувањата на сто волови - *hekatombi*, бил именуван и самиот месец *Nakatombaion*.²⁰

Во вториот месец од годишниот календарски циклус *Metageitnion*, кој следствено на јулијанскиот календар соодветствува со месеците *јули*

¹⁶ Фласелјер, Р. (2002) 212.

¹⁷ Burkert, W. (1985) 232.

¹⁸ *Лирата* е жичен инструмент, на кој музичарите удирале по жиците со прсти или перце, *plektron*. Дуев, Р. (2009) 45, 50-51.

¹⁹ *Авлосот*, дувачки инструмент кој долго време бил погрешно преведуван како флејта. Дуев, Р. (2009) 66-67.

²⁰ Фласелјер, Р. (2002) 213.

август, се празнувал само еден мал празник во чест на Аполон за неговиот придонес во хармонијата, при што целта на празнувањето била воспоставување на добри односи со соседите.²¹

Со третиот месец од атичкиот календар *Boedromion*, кој следствено на јулијанскиот календар соодветствува со месеците *август/септември*, завршува летниот празничен циклус. Овој месец избилувал со празници по повод завршувањето на сезоната на посеви, како обележје на крајот на летото и најава на почетокот на есенската сезона.

На 5-от ден од месецот *Boedromion* се славел денот на мртвите *Genesia*, во кој семејствата оддавале почит на своите починати предци. Првично, овој ден го чествувале само аристократите, кои почитта на своите покојни предци ја оддавале на приватните гробници и гробишта. Подоцна Солон, со намера да ги контролира аристократите и нивните дејства да ги стави под функција на државата, издал легислатива со која овој ден го прогласил за државен празник. Поради тоа, празникот *Genesia* се чествувал како *Ден на Секавање* и ден кога државата го признавала својот долг кон починатите, посебно кон оние кои во борбите се жртвувале за државата.²²

Празникот кој го карактеризира месецот *Boedromion* се *Големите мистерии на Елевсина*, чие празнување траело 7 дена, од 15-от до 21-от ден.²³ Првично, се празнувал како празник на есенските посеви, со што го добил статусот на аграрен празник исползуван во чест на божицата Деметра и нејзината ќерка Персефона (Кора),²⁴ кои согласно митолошките преданија “*бдееле над посевиите и покојниците, кои како семе почивале в земи.*”²⁵ Со текот на времето симболиката на празникот се продлабочила. Симболизмот претставувал драма на годишните времиња, во кои се одигрувала мистеријата на животот низ смртта, каде биле проткаени сфаќањата за бесмртноста

²¹ Parke, H. W. (1977) 51.

²² Parke, H. W. (1977) 53-54.

²³ Parke, H. W. (1977) 59.

²⁴ Обемни записи сведочат за Елевсинските мистерии, од најстарото сведоштво на Хомер, *Химните за Деметра* од VII в. пр. н. е. James, E. O. (1961) 140, сè до описот на Теодосиј (*Theodosius*) и разурнувањето и палењето на храмовите и светилиштето во Елевсина во 396 год. од страна на готскиот крал Аларик, кое иако симболички, го претставува крајот на паганската вера на европското тло. На местото на срушеното светилиште на Деметра, изградена е мала христијанска црква. Елијаде, М. (1991) 49.

²⁵ Фласелјер, Р. (2002) 226.

на човечката душа. Бидејќи целта на празнувањето била продолжување на животот и плодноста,²⁶ Елевсинските мистерии се темелеле на „дар на новото раѓање, кое траело и на онаа страна на гробот“, укажувајќи на блажената состојба по смртта за сите оние кои ги виделе спасоносните ритуали кои носат мир до крајот.²⁷

Празникот *Елевсински мистерии* бил најголемиот празник кој се празнувал на територијата на Стара Грција и кој имал постојано место во сите старогрчки календарски системи. Главните случувања кои го одбележуваат овој празник се големите процесии од Атина до Елевсинските полиња, кои се движеле по Светиот пат на оддалеченост од 30 км., демонстрирани на отворено.²⁸ Целта на празнувањето била благосостојба на целата заедница, а не на поединецот. Празнувањето се состоело од 4 чина: 1. подготовка и прочистување, 2. литии (процесии) од Атина до Елевсина, 3. обиколување на морскиот брег и 4. света драма во салата за иницијација. Два дена пред официјалното започнување на празникот, на 13-от ден од месецот *Boedromion*²⁹ била изведувана главната церемонија од страна на атинските *ефеби*, кои од Атина до Елевсина ги носеле *светите работи, светињи (hiera)*, ставени во кош на воловска кола, кои потоа биле чувани во светиот храм на Елевсина, Елевсинион (*Eleusinion*).³⁰

На 15-от ден наречен *Agyrmos, собирање*, ден на кој официјално започнувал празникот, сите оние кои сакале да учествуваат во мистериите се собирале кај насликаниот трем *Stoa Poikile*

²⁶ James, E. O. (1961) 14.

²⁷ James, E. O. (1961) 14.

²⁸ Околу VIII в.пр.н.е. во Атина мистериите се изведувале на отворено. Со спојувањето на Атина со Елевсина (650-600 г.пр.н.е.) започнале да се градат светилишта, од кои се издвојува најголемото светилиште *Телестерион*, кое можело да прими околу три илјади посетители. Фласелјер, Р. (2002) 227. Во VI в.пр.н.е. дошло до масовно доселување на селаните во градовите, особено во Атина. Тие со себе го повеле и култот кон плодната земја, со што божиците Деметра и Персефона станале централни фигури на атинскиот религиозен живот. James, E. O. (1961) 141.

²⁹ Постојат полемики околу првиот ден на празнувањето на празникот *Елевсински мистерии*. Според W. Burkert и Р. Фласелјер, првиот празничен ден е 14-от ден од месецот *Boedromion*, додека според Е. О. James и Х. W. Parke, кај кои иако официјалниот дел од празникот се случувал на 15-от ден, сепак подготовките за истиот започнувале 2 дена порано, т.е. на 13-от ден од месецот *Boedromion*. Burkert, W. (1985) 286; Фласелјер, Р. (2002) 227; James, E. O. (1961) 141. Parke, X. W. (1977) 59.

³⁰ Burkert, W. (1985) 286

лоциран на Агора.³¹ Хиерофантот, свештеникот, го отворал празникот со прогласување *prorrhesis (προρρησις)* дека „оние кои немаат чисти раце или говорат со неразбирлив јазик, треба да се тргнат на страна“, со што се отстранувале нечистите убијци и туѓинците, т.е. оние кои не го говореле нивниот јазик, а на сите останати, вклучувајќи ги и робовите, им било дозволено да присуствуваат на празнувањето.³²

На вториот ден од празникот, т.е. на 16-от ден од месецот *Boedromion*, следел обредниот чин на прочистување, кој од страна на мистите (*mystai*),³³ бил демонстриран на два начина: преку капење во солена вода и полевање со крв од мали прасиња. Солената (морска) вода кај Старите Грци традиционално се користела за прочистување, додека методот на прочистување со прскање со крвта од малите прасиња претставувал чин на умилостување, имајќи предвид дека ова животно се сметало за жртвена понуда за Деметра, т.е. природен симбол на плодноста. Со цел да се прочистат, мистите оделе заедно до пристаништето Пиреја или до морскиот залив Фалерон. Хиерофантите ги подредувале „во морето посветените“, т.е. мистите и сите заедно оделе да се искапат. Секоја од нив во рацете носела мало прасе кое го принесувала како света жртва во морето. По враќањето во своите домови во Атина, мистите ги жртвувале прасињата и се попрскувале со нивната крв. Вечерта прасињата се јаделе и се делело вино, а следните два дена мистите го поминувале во самотија.³⁴

За обредните практики во третиот ден од празникот, т.е. на 17-от ден од месецот *Boedromion*, сочувани се многу малку податоци. Се претпоставува дека на овој ден во Атина биле давани официјални жртви во чест на двете божици: Деметра и Персефона. Исто така на овој ден, на сите

³¹ Parke, X. W. (1977) 60.

³² Фласелјер, Р. (2002) 227.

³³ *Micmume (Mystai)* се учеснички кои за прв пат учествувале во празнувањето на *Големите Елевсински мистерии*. До VI в.пр.н.е. Елевсинските мистерии биле ограничени само за жените. Сите оние кои го разбирале јазикот можеле по личен избор да се приклучат на ритуалот. Условот бил претходно да се обратат на две свештенички семејства, задолжени за подготвување и извршување на ритуалите: *Kerykes* и *Eumolpid*. Тие им определувале учители мистагоги (*Mystagogoi*), кои ги учеле на ритуалите за прочистување и принесување жртви. Но, пред да се јават на овие семејства, девојките морале 6 месеци претходно да се прочистат во *Помалите мистерии*, кои се одржувале на Агора, предградието на Атина. James, E. O. (1961) 141.

³⁴ Parke, X. W. (1977) 63.

оние кои сакале да дадат жртва на овие божици, им било овозможено да ги остварат своите лични жртвени понуди.³⁵

Четвртиот ден од празникот, т.е. на 18-от ден од месецот *Boedromion*, бил посветен на мистите и имал за цел да им го поврати свечениот став при пристапувањето кон нивната финална иницијација. Од нив се очекувало да ја поминат ноќта надвор од своите домови, на отворено, со цел да се стекнат со духовно искуство кое ќе им помогне во справување со следните два дена, сè до чинот на иницијација.³⁶

На петтиот ден од празникот, т.е. на 19-от ден од месецот *Boedromion*, голема свечена процесиија го враќала мистичниот кош со *светите работи (Hiera)* од Атина до Елевсина, придружувана од атинските млади момчиња ефеби, мистите и нивните учители мистагоги. Процесијата била предводена со мистериозната статуа на која бил претставен ликот на младиот бог *Iakchos*³⁷ и неговиот свештеник, придружувани со *Iakchogogos*, водачи на *Iakchos*. Поворката се пробивала танцувајќи, налик на состојба на транс, придружувана со свирачи на авлос и лира, проследена со ритмички повици *Iakch`o Iackhe* кои се слушале повторно и повторно, демонстрирани со артикулирано движење на толпата. Клучен настан во повикувањето било препознавањето на обожуваната божица преку името на *Iakchos*, дајмонот на Деметра, од страна на една од учесничките.³⁸ Мистите на главите носеле венци од митра, а во рацете снопови гранчиња од митра врзани со волна (*bakchoi*) кои ги нишале во ритамот. Ритмичката поворка придружувана од толпата народ украсени со венци од митра и бршлен на главите, движејќи се по Светиот Пат застанувала крај светите дрвја и како дел од ритуалните пракси, одигрувала ритуални танци. На границата меѓу Атина и Елевсина,³⁹ на мостовите од малите рекички поворката била дочекувана од маскирани момчиња (*gerphyrismoi*) кои биле дел од застрашувачката лакрдија. Тие ги дочекувале младите девојки, мистите, ги задевале и се подбивале со непристојни гестови, обредна симболика која се толкувала како охрабрување и развеселување на божицата Деметра.⁴⁰ Маскираните момчиња на посветените им врзувале

³⁵ Parke, X. W. (1977) 63.

³⁶ Parke, X. W. (1977) 63-64.

³⁷ *Iakkhos*, елевсинското име на Богот Дионис/Бахх. James, E. O. (1961) 141.

³⁸ Burkert, W. (1985) 287.

³⁹ Поточно на Рурајската рамница и крај соленото езеро Ретој, James, E. O. (1961) 141.

⁴⁰ Burkert, W. (1985) 287.

жолти волнени ленти (*kroke*) на десната рака и левата нога. Оттаму процесиијата продолжувала и во попладневните часови пристигувала во Елевсина. Светите предмети се предавале на хиерофантот кој ги оставал во Телестерионот, а потоа мистите ги попрскувале со света вода од изворот *Kallichoron (Καλλιχόρον)* или пак со вода носена од морскиот брег.⁴¹ Мистите го прекинувале постот со појавувањето на ѕвездите на небото кои го сигнализирале почетокот на ноќта, која се толкувала како припадничка на следниот, 20-от ден во месецот. Процесијата традиционално завршувала со палење факели, како обредна симболика на соединување со болката на Деметра, при нејзината потрага по изгубена ќерка Персефона (Кора).

На шестиот, претпоследниот ден од празникот, празнуван на 20-от ден од месецот *Boedromion*, се одржувала главната прослава која се случувала внатре во Телестерионот и траела два дена.⁴² Случувањата на првата вечер биле наменети за мистите кои прв пат учествувале во овие мистерии. Мистите го прекинувале постот пиејќи *kykeon*⁴³ и земајќи ги в раце светите предмети донесени во светилиштето. Со изговарање на говорната формула: „*Постев, пиев кикеон, го зедев предметот од кошот и го извршив чинот, го ставив назад во кошничката, а кошничката ја вратив назад во кошот*“, тие го положувале пропишаниот чин на иницијација и се стекнувале со понизок степен на посветеност.⁴⁴ Во текот на втората вечер, на последниот ден од празникот, т.е. на 21-от ден од месецот *Boedromion*, мистите од претходната година се здобивале со највисокиот степен на посветеност и станувале *осведочени (epoptai)*.⁴⁵ Потоа, од внатрешноста на светилиштето прославувањето се префрлало надвор, каде што славењето продолжувало со танцување и жртвување на бик, со кој се обезбедувало богата гозба за посветените.

Многу малку податоци постојат за сето она што се случувало внатре во Телестерионот. Престолот на хиерофантот се наоѓал во централниот дел на

⁴¹ James, E. O. (1961) 141.

⁴² На 20-от и 21-от ден од месецот *Boedromion*. Parke, X. W. (1977) 63-64.

⁴³ *Kikeon (κικέον)* е полу течно јадење, т.е. обреден пијалак кој се користел при одржување на Елевсинските мистерии, а бил и конзумиран од страна на руралното население, освен отмениот свет кој го презирал. Ритуалната напивка содржела бунгур, јачмен измешан со вода и зачинет со разни ароматични растенија, матерка и нане. За овој пијалак говори и Хомер во *Химната за Деметра*. Напивката се пиела од дрвени или метални чаши, а служела и како лек. Фласелјер, Р. (2002) 183.

⁴⁴ Фласелјер, Р. (2002) 228.

⁴⁵ Parke, X. W. (1977) 64.

Телестерионот, поточно на анактронот (*Anaktron*), правоаголна долгнавеста камена конструкција со врата на крајот од едната долга страна, преку која тој „мистериозно“ влегувал и излегувал од храмот. На врвот на анактронот, хиерофантот го палел огромниот оган, чиј чад излегувал преку отворот (*opaion*), вид на тавански прозорец лоциран на кровот од Телестерионот.⁴⁶ Мистите седеле на камени скалила прекриени со овча кожа долж четирите страни на големата сала, каде подлегнувале на длабоки мистични искуства, од кои излегувале со нова надеж и убедување дека постигнале спас.⁴⁷ Салата низ која се движеле исплашените мисти била во целосен мрак и исполнета со мрачни песни.

Централниот момент започнувал со палење факели на средината на просторијата, кои ја осветлувале сцената на „големата и прекрасна тајна на ожнеаниот клас“, по кое следела хиерогамија (*hierogamia*), вистинска литургиска драма.⁴⁸ Драмата се изведувала во 3 чина: 1. хиерофантот со удар на гонг ја повикувал Персефона (Кора), која од отворот на подземниот свет се појавувала и дозволувала на мистите да ја видат, 2. хиерофантот го прогласувал раѓањето на божицата која родила свето момче *Brimo, Brimos*, и 3. на крајот хиерофантот прикажувал клас од жито, кој со жртвен срп го пресекувал во молк.⁴⁹ Обредната симболика на оваа драма го идентификува детето со зрно жито, а пресекувањето на класот жито претставува понатамошна асоцијација на кастрација, со што растењето и напредувањето е доведено до застој. Отсекувањето на класот жито со жртвениот срп, го симболизира новиот живот кој се раѓал онаму, каде бил отсечен.⁵⁰

Првично, магиско-обредните дејства кои се практикувале за време на овој празник биле повеќе катарзични, отколку сакраментални или етички. Обредната симболика јасно се забележува во намерата на мистериите: повторно раѓање со помош на ритуална смрт и воскреснување. Подоцна, преку идејата на примитивните сфаќања за вечно спасение, демонстрирана преку магиско-обредните дејства за време на празнувањето, дошло до појава на етичката идеја за доброто и злото. Илјадагодишното опстојување на овие мистерии се должи на постоењето на свеста за неуспех, бесполезност на човечкото дело, на стравот од гревот и

неизбежната казна која следува, за отуѓеноста од божествата, но и од основната потреба која се јавува кај секое човечко суштество, помирување и прочистување. Со текот на времето, на ритуалните прописи биле додадени и етичките поими за побожен живот, како услов за оние кои сакале да чекорат по полињата на Деметра и Персефона.

ЛЕТЕН ПРАЗНИЧЕН ЦИКЛУС ВО МАКЕДОНСКИОТ НАРОДЕН КАЛЕНДАР

Летен празничен циклус во македонскиот народен календар		
месец	празник	верувања
јуни/јули	Вртоломеј/ Вртолом, 11/24.VI.	- култ на Сонцето, најдолг ден во годината;
	Иванден / Јованден, 24.VI/7. VII.	- култ на Сонцето, собирање на жетвата;
	Елисеј, 14/ 27.VI.	- култ на житото и плодноста, последен ден за сееење;
јули/ август	Петровден/ Павловден, 29-30.VI/12-13.VII	- култ на Св. Петар, заштитник на жетварите.
	Прокопиј/ Горешници/ Огнена Марија 17/30VII	- најтопол ден во годината, забрана за користење оган;
	Св. Илија, 20.VII/2.VIII	- култ на Св. Илија, селски слави со курбан;
август/ септември	Богородични поклади и пости/ Макавеи 1/14. VIII	- 11 дена од Богородичниот пост, период за гатање на времето во наредната година
	Преображение, 6/19. VIII	Голема Богородица, 16/28. VIII - култ на плодноста и мртвите, период на преобразување на природата од лето кон есен; - култ на плодноста и Богородица, заштитничка на жените и родилките.

Изобилството обредни дејства при празнувањето на празниците во летниот календарски циклус, освен во старогрчката, се забележува и во македонската народна традиција. Летните празници се јавуваат за време на вегетациониот циклус на аграрната култура, особено на житото, кои традиционално се проследени со низа обичаи од почетокот на жетвата, т.е. жетварството, сè до самиот крај на жетвата, т.е. вршидбата. Месеците со кои се одбележува летниот празничен циклус јуни/јули, јули/август и август/септември, бележат голем број народни празници во кои се потврдува постоењето на култови на

⁴⁶ Пред времето на Солон и Писистрат, Елевсинските мистерии традиционално се прославувале на отворено, под ведро небо, околу оган. Burkert, W. (1985) 287.

⁴⁷ James, E. O. (1961) 141.

⁴⁸ Фласелјер, Р. (2002) 228.

⁴⁹ Burkert, W. (1985) 287-288.

⁵⁰ Burkert, W. (1985) 288.

територијата на Македонија. Култот на Сонцето е присутен кај оние празници, кои календарски се најблиски до астрономскиот феномен на најдолгиот ден во годината: *Вртоломеј/Вртолом*,⁵¹ *Елисеј*,⁵² потоа *Иванден (Јованден)*,⁵³ *Петровден*⁵⁴ и празникот *Преображение*,⁵⁵ со чие прославување симболички се најавува постепено навлегување во есента.

Од изобилството народни празници, како најчестуван празник за време на летниот обреден комплекс во македонската народна традиција, се издвојува народниот празник *Илинден*⁵⁶, празнуван на 2-ри август, во чест на *св. пророк Илија*. Ликот на Св. Илија се издвојува како еден од најзастапените ликови на Светци во македонската народна традиција.⁵⁷ К. Шапкарев во своите записи го забележал празникот *Св. Илија* празнуван на 20-ти јули, пресметан по стариот стил, во чест на кожуварите, самарциите и ќерамидциите. Тој го опишал празнувањето на празникот со голема гозба и богати софри, на кои мајсторите и калфи-

⁵¹ Македонскиот народен празник *Вртоломеј/Вртолом* (11/24.VI.) се празнува два дена по летниот солстициум. Според народните верувања, на овој ден Сонцето започнува „да се врти на зимо“, како образложување меѓу народот за намалувањето на денот. Малинов, З. (2006) 203-204.

⁵² Македонскиот народен празник *Елисеј* (14/27.VI.), меѓу народот се смета за последен ден на кој може да се сее, со верување дека сè што ќе се посее по овој празник, нема да узрее. Малинов, З. (2006) 205.

⁵³ Македонскиот народен празник *Иванден (Јованден)* (24.VI/7.VII.) се поврзува со најтоплиот период од годината, тоа е: „ден кога Сонцето играло“, „се превртувало три пати“. Китевски, М. (1996) 142.

⁵⁴ Околу македонскиот народен празник *Петровден* (29-30.VI/12-13.VII), Сонцето достигнувајќи го својот зенит започнува постепено да ја губи својата моќ. Китевски, М. (1996) 142.

⁵⁵ Со македонскиот народен празник *Преображение* (6/19.VIII.), преку подготвувањето на птиците за заминување на југ, симболички се најавува постепено навлегување во есента. Китевски, М. (1996) 142.

⁵⁶ *Св. Илија* (20.VII/2.VIII), Китевски, М. (1996) 152.

⁵⁷ Меѓу народот е претставен како „Светец, кој го нејќи ја ламјата која го пие житото, на небото тера огнена кола која предизвикувала грмење и дожд, влечена од четири коња од чии рилки избивале пламени молњи“. Вражиновски, Т. (2006) 208. Во народната митологија Св. Илија е прикажан како клучар, кој го отклучува и заклучува небото и го пушта или запира дождот. Китевски, М. (1996) 152, замислен како громовник кој раководи со громовите и молњите. Малинов, З. (2006) 213. Според М. Цепенков: „кога грми, Св. Илија трчал со кочијата по облаците да ја стаса ламјата. Кога ќе ја стасал по неа фрлал камења, од кои излегувал оган, кој каде и да удрел сè отепувал.“ Цепенков, М. К. (1972) 16.

те заедно се гоштавале. Софрите биле подготвувани од страна на два мајстора од кожуварскиот и самарцискиот еснаф, кои во црква принесувале восочни свеќи, *ламбада* и пет леба. Мајсторот од ќерамитчискиот еснаф погребувал живо магаре за жртва. Обредната симболика на празнувањето на овој празник, го бележи народното верување за умилостување на светецот, „да не врне преку лето“.⁵⁸ На овој празник во селата се одржуваат селски слави на кои се принесува курбан, т.е. се колат едно или повеќе жртвени животни, овни или волови.⁵⁹

Желбата и грижата на човекот за поуспешна аграрна година довеле до создавање на низа обреди и култови, во чија основа лежи обновувањето на вегетацијата, особено умирањето и повторното раѓање на житовото зрно. Во согласност со народните верувања, за време на празнувањето на овие празници, со цел да се заштитат посежите од поројни дождови, град, поплави и др., се исползувале низа магиско-обредни дејства. Бидејќи жетвата, вршидбата и сместувањето на житото во амбарите претставуваат круна на земјоделското стопанисување, па оттука и големата среќа на селанецот доколку се заврши успешно, во спротивно, доколку родот на житото е скуден, му претстои тешка година, во македонската народна традиција е создаден култот на заштитник на житото.⁶⁰ Ова верување се забележува во обредните дејства исползувани ширум Македонија пред самото завршување на жетвата. При жнеенето на последната нива, жетварите оставале неожнеани неколку ракатки од најубавото и највисокото жито со крупни зрна и класје, меѓу народот познати како *брада*, *божја брада* или *китка*, по што е именуван и самиот обред.⁶¹ Насекаде низ Македонија обредното дејство се демонстрира на ист принцип: со отсекување на *брадата* со срп, која потоа вешто се испреплетува. На нивите на поимотните, жетварот-аргат ја отсекувал *брадата* и со благослов за здравје и поголем берикет во следната година, му ја предавал на стопанот. Стопанот, задоволен од завршената жетва, приредувал заедничка свечена гозба, позната како *крчма*, *дожневка*, а во

⁵⁸ Шапкарев, К. А. (1976) 124.

⁵⁹ Во с. Љуботен, во штипскиот дел на Лакавица, завреме на празникот *Илинден*, рано изутрина, пред изгрејсонце, на воловите им се пали свеќа на роговите, додека во пределот на стомакот со катран им се прави крст. Според З. Малинов, овој празник претставува вид рецидив од некогашниот обред на жртвување на волови. Малинов, З. (2006) 213-214.

⁶⁰ Малинов, З. (2006) 209.

⁶¹ Наместа може да се сретне и како *дожневка* или *дожнивок*. Малинов, З. (2006) 209.

некои села *квачка*, наречен според истоимениот обичај на колење на кокошка, квачка или петел. Овие прослави често завршувале со своевидни веселби, проследени со песни и ора.⁶²

Најмногу магиски елементи на почетокот од жетвата се поврзани со првиот сноп жито, во кое според народните верувања се наоѓа духот на житото.⁶³ Самиот ритуален процес на зажнејување започнува во време кога нема Месечина,⁶⁴ во денот среда, кој се сметал за среќен и берикетен ден, со инаугуративниот обичај, демонстриран преку говорни формули, т.е. благослови за работа. Откако стопанот ќе се прекрсти и ќе каже: *Ај господи поможи*, со десната рака го фаќа српот накитен со босилек и црвен конец и отсекува три ракатки од житото, со што го означува почетокот на зажнејувањето.⁶⁵ Главната улога во обредот ја одигрува девојката од куката, која на нивата на која треба да започне жетвата носи еден леб, јајце, стомна, босилек и цунцуле. Девојката најпрвин ги спушта лебот и водата на нивата која се зажнејува и потоа пристапува кон сечење на првата ракатка која ја крева нагоре наспроти Сонцето и држејќи го високо класјето жито, ракатката ја дели на два дела кои ги вкрстува свртени на исток кон Сонцето. Во истата положба, вкрстеното класје го спушта на земја. Потоа јајцето го вметнува под пологот, чија обредна симболика упатува на заштита од град и го крши лебот на пола, со симболичко толкување: *за да се кршат и амбарите со богат род*. Потоа на сите присутни им дава по малку да каснат од лебот и да отпијат вода од бардачето, служејќи се со говорната формула: *Аирлија да е*, а остатокот од водата од бардачето ја излева на нивата, со што започнува обредот на зажнејување. Обредната

⁶² Се забележува одредена разлика при преплетувањето на „брадата“ по региони: во Штипско во *божјата брада* се оставало пари; во Малешевјата накитената *брада* се оставала во нивата да ја испасе добитокот; во Пробиштипско, Кривопаланечко, откако *брадата* со срп се отсекувала и стебленцата од жито се испреплетувале, во молк се носела во амбарот; додека пак во Штипско, еден од жетварите по завршувањето на жетвата, со обреден молк ги носел срповите во амбарот. Малинов, З. (2006) 209-210.

⁶³ Вражиновски, Т., Караџоски, В., Јовановска-Ризовска, С. (2006) 97.

⁶⁴ „кога гине месецот“оти во спротивно кога има Месец или пак тој е во растење, се верувало дека работата ќе им биде тешка и мачна. Вражиновски, Т., Караџоски, В., Јовановска-Ризовска, С. (2006) 97.

⁶⁵ Првата и втората ракатка ги става една врз друга, а третата ја става преку нив накрст, со што го прави првиот *полог*. Вражиновски, Т., Караџоски, В., Јовановска-Ризовска, С. (2006) 97-98.

симболика јасно ја интерпретира улогата на обредните предмети лебот, јајцето и бардачето: како што се тие полни, чисти и цели, полн, чист и цел да биде и берикетот во амбарот.⁶⁶ Крајот на жетвата се одбележува со обредот, во Горно Порече наречен *брада*, а во Долно Порече *киска*. Жетварите при жнеењето на нивата оставаат еден мал неожнеан дел со најубаво жито кое служи за правење *брада*. И овде главната улога ја игра девојката од куката, која првин ги собира срповите кои по завршувањето на жетвата жетварите ги фрлиле на земја. Потоа пристапува кон делење на брадата, од која едниот дел го користи за заплетување на срповите, а другиот го остава да расте на нивата. Обредот продолжува со исполнување на обредна песна, за чие времетраење таа го извршува задолжителното обредно дејство: заплетување на брадата, при што китката ја дели на три дела и ја заплетува како плетенка, во која вметнува босилек и цунцуле. Од останатите класја плете венец (имитација на мала брада), го кити со цвеќе и го остава на нивата. Од моментот на заплетување на брадата, таа се обврзува на молчење. Со венецот в рака, клекнува на земја и со уста од нивата зема камче кое го става под јазик и во молк поминува низ селото, сè до амбарот каде камчето го испушта од уста.⁶⁷ Обредната симболика упатува на народното верување во Поречко: *Ка камен што не го јаде ништо, таќе глущи да не јаде жито*. Симболиката е јасно содржана во интенциите на жетварските обичаи за пренесување на оплодувачка сила на духот на житото во новите посеви. Моќта на зрната кон земјата се пренесува преку контактна магија, засилена со магиската и заштитната сила од цвеќето и црвениот конец, со надеж за поголема плодност на земјата во наредната година.⁶⁸

Верувањето во антропоморфен заштитник, дух на житото, е јасно прикажано во обичајот *брада*. Во зрната кои се наоѓаат во последниот клас или сплетениот венец, јасно се отсликува симболизмот на оплодувачката моќ на старото жито, кое измешано со житото наменето за семе, преку обредните дејства демонстрирани за време на обредното сеене, се настојува да се пренесе во новото жито и посевите. Житниот демон или духот на житото се поистоветува и со петелот/кокошката, кои како жртви се принесуваат за време

⁶⁶ Вражиновски, Т., Караџоски, В., Јовановска-Ризовска, С. (2006) 98-99.

⁶⁷ Вражиновски, Т., Караџоски, В., Јовановска-Ризовска, С. (2006) 100-102.

⁶⁸ Вражиновски, Т., Караџоски, В., Јовановска-Ризовска, С. (2006) 102.

на свеченостите на крајот од жетвата. Символизмот кој се проткајува низ обредните дејства исползувани за време на летниот обреден комплекс, упатува на народното верување за обезбедување на богат род, кое ќе допринесе кон поголема благосостојба на заедницата во наредната годината.

Паралелни толкувања на летниот празничен циклус во старогрчката и македонската народна традиција

При споредување на атичките и македонските народни празници, единствено може да се расправа од обреден аспект. И покрај големата различност во демонстрирањето на обредните дејства при празнувањето на летните празнични циклуси меѓу овие две народни традиции, се забележува заедничката симболика овоплотена во житната култура, која се проткајува низ историјата на човештвото. Првичниот и основен символизам на житото се истакнува во *Елевсинските мистерии*, каде за време на мистичната драма се прикажува едно зрно жито набљудувано во молк, со кое и се оддава почит на Деметра, божицата на плодноста. Немото набљудување потсетува на вечноста на годишните времиња, враќање на жетвите, изменување на смртта на зрното и неговото воскреснување во мноштво зрна. Обредната симболика јасно се забележува во намерата на мистериите и во култот на божицата, кој воедно претставувал гаранција за таа циклична постојаност: повторно раѓање со помош на ритуална смрт и воскреснување. Култот на Деметра, толкуван и како култ на вегетацијата и плодноста, видоизменет низ векови е пренесуван во земјоделските општества, во кои големата зависност од природата го натерала човекот да ги употреби сите расположливи средства и со нивна помош да влијае на непредвидливите сили на природата, од кои зависел неговиот понатамошен опстанок. И во македонската народна традиција, желбата и грижата на македонскиот земјоделец за поуспешна аграрна година довеле до создавање на низа обреди, митови и култови, во чија основа лежи обновувањето на вегетацијата, особено умирањето и повторното раѓање на житото.

Соодветствување на аграрната магија во голема мера се забележува во обичајот *брада*, во кој претставата на христијанскиот светец Илија и претставата на старословенскиот бог Перун, се изедначуваат со претставата на Севс во старогрчката митологија. Кај Л. Леже даден е опис на еден обичај практикуван од страна на Старите Словени за време на жетвата, кој потсетува на обредите демонстрирани за време на *Елевсинските мистерии* и ги навестува оние кои потоа следуваат во

македонската народна традиција: жена-жетварка, во рацете зема грст клас, го потсекува и го врзува. Тој грст клас се толкувал како свет и никој не смеел да го допре.⁶⁹ Самиот *обреден чин* бил нарекуван *врзување на брадата на Перун*⁷⁰ и *Волос*,⁷¹ а *класот жито* се нарекувал *брада на Перун и Волос*,⁷² за која се верувало дека ја штити жетвата од сите зла. Брадата е симбол на мажественост, храброст и мудрост⁷³ и симболички се поврзува со идолот на Перун направен од дрво и претставен со глава од сребро и *брада* од злато.⁷⁴ Според верувањата на Старите Словени, Перун се јавува во пролет низ молњите со намера да ја оплоди земјата со дождови, со што ја будел природата од зимското мирување, носејќи живот и овозможувајќи богати земјоделски плодови.⁷⁵ За време на двоверството кога се јавува симбиоза на паганското стебло, во кое дел од плејадата на пагански божества според созвучје или според денот на празнување се претопиле во христијански Светци, претставата на Перун се изедначила со онаа на Свети Илија⁷⁶ и аналогно на тоа *брадата* била доделена на Свети Илија. Претставите на овие ликови се надоврзуваат на онаа на Севс, кој во старогрчката митологија е претставен како господар на боговите и луѓето, кој престојува на Олимп и оттаму на луѓето им праќа невреме и поројни дождови. Бидејќи бил сметан и за бог на времето и на атмосферските феномени од кои зависело земјоделието, бил поврзан со аграрните обреди и бил почитуван како заштитник на плодните почви.⁷⁷ Преку неговите главни атрибути, громот и молњата, се изедначува со старословенскиот бог Перун, почитуван од сите словенски народи, а по прифаќање на христијанството, неговите функ-

⁶⁹ Леже, Л. (1904) 59.

⁷⁰ Името Перун е изведено од коренот *пер*, кој значи *удар*, *нанесува удари*, *чука*, кој како епитет во целост одговара на богот громовник. Вражиновски, Т. (2002) 21-23.

⁷¹ Богот *Волос* се сметал за бог на стадото. Покрај обликот Волос, се јавува и обликот *Велес*. Во руската фолклористика до денес е сочувано името Волос/Велес кое е изедначено со св. Власилиј, заштитник на стадата, кој се повикува при појава на епидемија на добитокот и неговата икона се поставува во шталите каде има зараза, со верување дека ќе го спаси добитокот. Леже, Л. (1904) 97-101.

⁷² Леже, Л. (1904) 59.

⁷³ Шевалие, Ж., Гербран, А. (2005) 118.

⁷⁴ Овој идол во 980 г. од страна на кнезот Владимир бил поставен во Киев. Леже, Л. (1904) 59.

⁷⁵ Вражиновски, Т. (2002) 19.

⁷⁶ Чаусидис, Н. (1994) 25.

⁷⁷ Срејовиќ, Д., Цермановиќ - Кузмановиќ, А. (1987) 157-162.

ции биле пренесени кај Св. Илија. Времето на делување кај овие три претстави е идентично и се јавува во време на летните обредни комплекси, каде се потврдува постоењето на култови кои се јавуваат за време на вегетацискиот циклус, особено житото.

Несомнено е дека челното место во обредните дејства во обете традиции го зазема житото. Потеклото на житото е сосема непознато, исто како и потеклото на јачменот, пченката и гравот. Жито-

то симболизира дарување живот и се јавува како дар на боговите, како основна и најзначајна храна поврзана со дарот на животот.⁷⁸ Симболизмот на житното зрно е видлив во христијанското учење, преку најавата на Св. Јован за глорификација на Исус преку неговата смрт: *Вистина Ви велам: ако зрното пченично, што паднало на земја, не умре, останува само; а ако умре - ќе донесе голем плод.* (Јован 12, 25)⁷⁹

⁷⁸ Шевалие, Ж., Гербран, А. (2005) 316-317.

⁷⁹ Нов Завет (2006) *Евангелие по Јован (12, 25)* 130.

Користена литература

- **Burkert, W.** (1979) *Structure and History of Greek Mythology and Ritual*, Cambridge, Massachusetts.
- **Burkert, W.** (1985) *Greek Religion*, Cambridge, Massachusetts.
- **Вражиновски, Т.** (2002) Македонска народна митологија, *Народна традиција, религија и култура*, Скопје.
- **Вражиновски, Т.** (2006) *Македонска Народна Библија*, Скопје.
- **Вражиновски, Т., Караџоски, В., Јовановска-Ризоска, С.** (2006) *Јозев Обрембски - значаен истражувач на народната култура на Македонците*, Скопје.
- **Дуев, Р.** (2009) *Музиката во микенскиот свет и Хомер*, Скопје.
- **Елијаде, М.** (1991) *Историја веровања и религиозних идеја*, I, II, Просвета, Београд.
- **Пиевски, Нр. Р.** (1989) "Doprinos linearnih В tekstova u rasvetljavanju Grčke religije kasne bronzene epohe", *Godišnjak*, Knjiga XXVII, Sarajevo.
- **Илиевски, Хр. П.** (2000) *Животот на Микенците*, Скопје.
- **James, E. O.** (1961) *Comparative religion*, Methuen and CoLtd., London.
- **Китевски, М.** (1996) *Македонски народни обичаи и празници*, Скопје.
- **Lesky, A.** (1966) *History of Greek Literature*, London.
- **Leže, L.** (1904) *Slovenska Mitologija*, Beograd.
- **Малинов, З.** (2006) *Традицискиот народен календар на шопско-брегалничката етнографска целина*, Институт за фолклор "Марко Цепенков"-Скопје.
- **Mikalsen J. D.** (1975) *The Sacred and Civil Calendar of the Athenian Year*, Princeton.
- **Parke, H. W.** (1977) *Fetivals of the Athenians*, Aspects of Greek and Roman Life, Cornell Univeristy Press, Ithaca, New Yourk.
- **Pritchett, K. W., Neugebauer, O.** (1947) *The Calendars of Athens*, Classical studies, University of California Press .
- *Свето Писмо на Стариот и Новиот Завет*, (2006) Ревидирано издание, со благослов на Светиот архиерејски синод на Македонската православна црква, Скопје.
- **Срејовиќ, Д., Цермановиќ - Кузмановиќ, А.** (1987) *Речник Грчке и Римске митологије*, друго издање, Београд.
- **Фласелјер, Р.** (2002) *Грција во времето на Перикле*, Скопје.
- **Хесиод** (1996) *Дела и дни* (превод Митевски, В.) Скопје.
- **Цепенков, М. К.** (1972) *Македонски народни умотворби во десет книги*, книга 9, *Народни верувања, Детски игри*, редакција д-р Кирил Пенушлиски, Лепосава Спијровска, Скопје.
- **Чаусидис, Н.** (1994) *Митските слики на Лужните Словени*, Скопје.
- **Џедвик, Дž.** (1980) *Mikenski svet*, Beograd.
- **Шапкарев, К. А.** (1976) *Обреди, обичаи, носии*, Избрани дела, том четири, Приредил Саздов, Т., Скопје.
- **Шевалие, Ж., Гербран, А.** (2005) *Речник на симболите*, Митови, соништа, обичаи, гестови, облици, ликови, бои, броеви, Скопје.

Lidija KOVAČEVA

**THE RITUAL SYMBOLISM IN THE SUMMER FEASTS IN ANCIENT GREEK
AND THE MACEDONIAN FOLK TRADITION**

Summary

In the summer feast cycle, the comparison of the rituals of the Ancient Greeks and in the Macedonian folk tradition there are similarities in the cutting of the wheat sheaves. The Ancient Greek tradition in the celebration of the Eleusinian mysteries the Telesterion has a central activity concerning the “great and wonderful secret of harvest of wheat sheaves”, and in the third acts of the drama the hierophants shows wheat shaves, which with the sacrificial sickle cuts off the stillness. A similar moment is noted in the Macedonian folk tradition during the presentation of the custom

“Beard (brada)”, activity conveyed by a girl who cuts off the wheat in silence, and takes it from the

field to the barn. In both traditions, the symbolism of the custom depends on the act of wheat cutting, further as an association of castration, where the growth and progression is carried to a standstill. The cutting of the wheat with a sickle is a symbol of new life that grows from the cut.

The parallel interpretation of Ancient Greek and the Macedonian feast customs give accounts of similarities and differences of the symbolic customs that are applied in the acts of the magic rite, providing continuation of the far past, and allowing us to anticipate the roots of the Macedonian folk feasts, while changes are celebrated even today in the rudimentary space.